

Barn är mystiker

Om bibelberättelser och barns rätt till andlig utveckling.

AV YLVA EGGEHORN

*Barn är mystiker.
Det är därför de samlar på stenar.
Det tar tid att lära sig se
när man varit i mörker i nio månader.
Stenarnas omutlighet.
Alla färger.
Grått, vitt, svagt grönt. Rosa.
Och de som lyser.
Deras långsamma liv.
Barn är mystiker,
annars skulle de använda stenarna
till någonting.*

JAG VAR 27 ÅR och nybliven mamma när jag fick ett uppdrag: bearbeta den berömda holländska Barnens bibel till ett mer tillgängligt, samtida språk. Boken hade redan funnits i ett par decennier. Britt G. Hallqvists översättning borde borge för hög kvalitet, tänkte jag, som ännu aldrig hade öppnat den. Det kunde väl inte handla om mer än en viss uppfräschning. Ett perfekt uppdrag som gick att genomföra hemma på flexibla arbetstider.

Mitt barn var bara tio månader. På den tiden fick man föräldrapenning i sex månader (!) – jag hade lyckats krångla mig till några månader extra, med hjälp av semester och tjänstledighet så långt vår ekonomi kunde sträcka sig. Maken hade arbetat ideellt i nästan fyra år på vårt öppna hus "Hannagården" och hade ännu inget heltidsarbete i sikte. Uppdraget kom

BILD: LARS SJÖBERG

som en räddning för oss, och en möjlighet att ge Bibels berättelser vidare till en ny generation.

Det dröjde inte länge förrän jag såg problem som var betydligt större än de stilistiska. Aningslöst hade jag hamnat i en profilerat reformert återberättelse med tydliga ambitioner att uppfostra barnen med hjälp av texter som aldrig varit skrivna i den avsikten.

Gud var mäktig, stark och straffande om man inte ville lyda honom. Det gällde att passa sig för honom. Visst innehöll boken en hel del levande och väl återberättat stoff, och det var därför jag fortsatte. Kanske jag skulle kunna göra några rejäla ingripanden dessutom. Avtalet var påskrivet (en engångssumma) och på något vis måste jag försöka fullfölja arbetet.

Berättelsen om den gode herden hade i Barnens bibel behändigt förvandlats till berättelsen om det olydiga fåret. När herden hittat det bortsprungna fåret ligger det i hans famn och tänker (ett tänkande får, minsann!): "Jag ska aldrig göra så mer." Jag blev upprörd å barnens vägnar, och skrev om. Urkundsförfalskning i uppfostrande syfte! En torftig moralism istället för den karnevalska twisten med den "galne herden" som inte kan räkna! Han kan inte addera, för det är ett räknesätt som kärleken inte känner till. Han har hundra får, men vart och ett av dem är som hans enda. Så som min mamma och jag var de enda för varandra vid hennes dödsbädd. Eller så som mitt barn räknade kaffekopparna vid bordet, de var fyra stycken: En...En...En...En!

Det var till och med värre än vår skolfröken på 50-talet, som slog igen boken efter att ha läst för oss om bröderna Esau och Jakob. En svindlande resa där andra barnet Jakob äntligen finner sig själv och sin Gud utan att behöva ta något från sin bror, där man

ibland måste svika för att hitta rätt. Hon såg på oss alla och sa: "Och kom ihåg barn, att man aldrig får vara avundsjuk på sina syskon." Rejäl folkhemsfostern på 50-talet. Men det märkliga och djupt provocerande och radikalt omstörtande var ju denne Gud, som envisades med att välsigna också svikaren.

DEN SOM HAR haft får (vilket jag har) vet att de hela tiden ger sig iväg, rymmer ur hägnet, trampar omkring och irrar bort sig. De är känsliga och rastlösa varelser som dessutom ofta blir sjuka, särskilt i magåkommor. Inte alls stillsamma och fridfulla... Lamm kan dessutom råka illa ut, om tackan stött bort dem eller dött. Även om man föder upp dem som flasklamm (välling var tredje timme dygnet runt första tiden!), är det inte säkert att de klarar sig. De har nämligen inte fått lära sig av mamman vilka växter som är ätliga eller giftiga, och kan bli offer för sin okunskap när man släpper dem på bete. Det är därför får behöver en herde, och gärna några skickliga vallhundar.

När Jesus berättade en historia, var den som alla rabbinska berättelser djupt förankrad i kunskap om vad han talade om. Han skulle aldrig förmänskliga ett får för att få storyn att passa den pedagogiska avsikten. Det är ett västerländskt (och dåligt) sätt att berätta en historia. Berättelsen måste få tala för sig själv; poängen ligger i själva handlingens kött och blod, inte i den goda idéns skelett som hjälpligt ska kläs i en passande språkdräkt.

När jag närmade mig slutet av Barnens Bibel väntade ännu en överraskning. Jesus ska komma tillbaka

”Varje sida andas respekt för barnen som andligt kompetenta personer.”

en dag, stod det, och samla alla barn omkring sig. Det såg ju lovande ut. Tills läsaren fick veta vad som skulle hända härnäst. *Jesus kommer att ställa en fråga till barnen: ”Vad har du gjort för mig?”*

Den passagen skrev jag givetvis om i enlighet med Bibelns egna ord om att de sista ska bli de första, att vad som gjorts i kärlek för de minsta aldrig ska glömmas, att alla barn en gång ska samlas och lysa som juveler i hans famn.

ALLT GICK INTE att ändra. Men det jag fick med mig var en längtan efter att någon gång få skriva något liknande själv. Min egen stora upplevelse av Bibeln återberättad för barn levde inom mig; Ester Salmi-nens *Den underbara trädgården* och *Den nye konungen* är fortfarande oöverträffade, enligt min mening. De är klassiker med sitt enkla, genomlysta språk. Varje sida andas respekt för barnen som andligt kompetenta personer. Och hon gjorde det kloka valet att inte kalla det hon skrev för ”Bibel”.

Mer och mer har jag kommit till övertygelsen att det är djupt felaktigt att kalla utgåvor av det här slaget för ”Barnens bibel”. De är inte Bibeln, kan inte vara det och bör inte vara det. En så komplex skapelse, minst 66 volymer tillkomna under en så lång tidsperiod och i så många olika genrer, kan inte göras rättvisa genom ett urval parafraaser. Allt i Bibeln är inte skrivet för barn. Om ens något. Det handlar inte om grymma eller skrämmande berättelser, som man i vissa fall mycket väl kan återberätta, utan om själva syftet med texten, barn är helt enkelt inte adressaten.

Dessutom existerar inte några direkta översättningar av Bibeln för barn, vad förlagsreklamen än säger. Grekiska och latin är jag väl förtrogen med, hebreiska har jag tillgång till på hemmaplan genom nära vänner, flera judiska. Jag ser att ambitionen till trots, att ”översätta direkt”, använder man naturligtvis tolkningar anpassade för barnen. Ett haltande uppstår ofta mellan en stramare stil, som ligger nära originalet men blir ytterligt torftig som språkutveckling för barnen, och språng ut i populär samtidssvenska som blir anakronistisk eller förtygligande. Konstnärlig erfarenhet, förmåga och vana krävs för att skapa ett levande språk där barnen gör sina egna inre bilder. Goda avsikter räcker inte.

En vän från himlen blev till sist mitt bidrag till genren, på uppdrag av ärkebiskop emeritus Anders Wejryd som insåg att FN:s barnkonvention var på väg att bli svensk lag – mer om det senare.

Sekulariseringen, tänkte jag, hade vid det laget skapat ett behov av återberättelser som skulle ge både barn och föräldrar en chans att läsa tillsammans och samtala om texterna. Något som fortfarande stör mig i kyrkans omedvetna kommunikation

”Det barnet, Jesus,
växer upp i en värld
av berättelser.”

med omvärlden är att man lyckas få vettiga, kapabla människor att känna sig osäkra, okunniga och otillräckliga så snart de närmar sig trons värld. En bok som återberättar texter ur Bibeln ska vara möjlig att ta till sig så att man direkt förstår och känner igen vad berättelsen handlar om, så långt det nu går. Och kan berätta för barnen.

Berättelsen ska tillåtas tala för sig själv, utan förklaringar, pekpinningar eller käcka samtidsanknytningar. Det handlar om tilltro till läsarnas kompetens, också litterärt. Vi läser fortfarande en hel del böcker, men framförallt ser både barn och vuxna idag mängder av film. De är förtrogna med bild- och symbolspråk, de kan följa en handling och själva stiga in i och beröras av berättelsen, de känner väl till grundstrukturer i berättelser från hela världen, utan att behöva ha teoretisk kunskap om dem. I väst har vi länge frågat: Vad är tanken med den här storyn? I Bibeln finns en annan fråga: Vad *gör* den här berättelsen med mig?

En vän från himlen börjar därför inte med skapelseberättelsen. Den börjar med att ett barn föds. Centrum och utgångspunkt är barnet som får allt att förändras. Det barnet, Jesus, växer upp i en värld av berättelser. Han blir vuxen, går själv ut och börjar berätta om en fest dit alla är inbjudna: Guds rike. I mittendelen av boken får vi höra flera av de berättelser som Jesus själv växte upp med. Och i den tredje delen får vi berättelsen om hur hela det här rika arvet samlas upp i passionsberättelsen, och går vidare ut i världen. Det här konceptet har imiterats i senare ”biblar” för barn, men när jag skrev det var det nytt.

I EN BERÄTTELSE DÄR barnen är aktörer faller ett nytt ljus över de gamla texterna. Hagars pojke får ta plats, och hans mamma är inte bara ett sidospår eller plan B. Miriam är faktiskt den som räddar sin bror Moses. Djuren får vara med (det går inte att skriva med barn i fokus utan att djuren och växterna dyker upp). Språket behöver vara rikt, färgstarkt, enkelt och litterärt av hög kvalitet, så att man möter barnen med respekt för deras språkliga kompetens. De har rätt att bli subjekt i sina egna livsberättelser! Ester Salminen är fortfarande den stora förebilden på vårt språkområde.

Några miljoner sålda exemplar av många olika ”barnbiblar” senare ser jag hur andra motiv än de fostande och folkbildande kommit i förgrunden, där barnet ses som ett pedagogiskt objekt för de vuxnas avsikter. En kommersialisering utan motstycke har vuxit fram. Berättelsernas kraft och bredd ger själva underlaget, men vinstsyftet är uppenbart i flera fall.

Vem vill inte ha en förlagsprodukt som nästan säljer sig själv?

Samtidigt har FN:s Barnkonvention blivit svensk lag. Där står att barn har rätt till andlig utveckling. Ett begrepp som inte ens diskuteras i svensk offentlighet idag. Finns inte med i några överväganden eller läroplaner. Barnkonventionen understryker behovet av berättelser och symboler som ger barnen stoff för att bearbeta egna existentiella frågor. Det handlar varken om fostran, påverkan eller om förlagsvinster. Det handlar om att se barnet som en kompetent aktör.

Forskning på området barns spiritualitet är knapp och outvecklad. I Sverige har ny teologisk forskning kring barn pågått i några år, med fokus på Svenska kyrkan. Men den sekulära offentligheten förhåller sig avvaktande eller likgiltig. Det behövs mer forskning som kan ge en ny respekt för barnens kapacitet och behov.

En av de få som intresserat sig för ämnet är den engelske forskaren David Hay. Han har intervjuat tusentals barn, de flesta från sekulariserade miljöer. Han anser sig ha funnit att alla barn, oavsett bakgrund, har en naturlig, medfödd spiritualitet, som han menar uttrycks i "a relational consciousness" – ett medvetande om att allt hör samman med allt. Detta oberoende av religiös eller sekulär tradition i hemmet.

När barnen börjar skolan, skriver Hay, startar en av-inlärningsprocess, där barnet tränas i att hävda sig och tävla om skolresultat i mätbara termer. De bör snarare skyddas mot en sådan process än skyddas från vad vi fruktar är vuxnas påverkan i någon viss riktning – vilket innebär en kritik såväl mot sekulära som religiösa vuxna!

Det leder till frågan om vad vi själva förlorat på vägen. Underskatta inte ett enda av dessa barn, säger Jesus – se till att ni inte föraktar en enda av dessa små. De har mycket att lära oss. Gud har så mycket att lära av dem att han blev ett barn.

Havsborn

*Den låg där i sanden en dag;
Solbelyst, slipad
Av vågor och skum
Och av vind.*

*Jag tog upp den
Och kände den varma tyngden;
Lik ett barn, som sover tryggt hos modern.
Då drog över solen en sky,
Vågskummet stelnade;
En röst ljud så vredgad:
Vem stjal havets barn?
Jag släppte stenen
Som om den bränt mig med sin solvärme
Och sprang därifrån.*

Dikten skrev jag när jag var elva år.

YLVA EGGEHORN är poet och författare. Hon tillhör Pilgrims referensgrupp.